

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено суть економічної структури. Розширено зміст поняття економічної структури з визначенням "оптимального" та "ефективного" його типів. Визначено основні показники щодо ефективності економічної структури. Встановлено, що зміст "оптимальної економічної структури" визначено в роботі як найкращий варіант формування системи відносин між елементами (складовими частинами) економіки країни, що пов'язані з використанням обмежених економічних ресурсів з метою найбільш повного задоволення потреб суспільства.

Ключові слова: економічна система, структура, національна економіка, ефективність.

Постановка проблеми. Світовою економічною наукою розроблені теоретичні засади державного регулювання економічного розвитку та формування ефективних структурних пропорцій; відпрацьовані механізми використання конкретних заходів та інструментів для стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності економічних суб'єктів. Проте потребує деякого уточнення саме поняття змісту структури національної економіки. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних і російських учених, які досліджували механізми державного впливу на динаміку структурних зрушень, виділяють: Г.І. Башнянина, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, С.Д. Дзюбика, О.В. Дзюблюка, С.О. Корабліна, М.І. Крупка, І. Лукінова, С.В. Львовичкіна, І.О. Лютого, І.Р. Михасюка, С.М. Панчишина, С.К. Реверчука та ін.

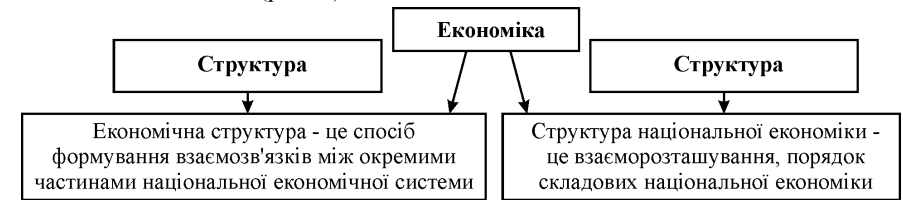
Мета дослідження – визначити особливості економічних категорій "економічна структура" та "структура національної економіки" та дослідити чинники та категорії формування оптимальної та ефективної економічної структури.

Виклад основних результатів дослідження. Одним з основних чинників покращення динаміки економічного розвитку є формування оптимальної моделі національного ринку, національної економічної системи. Економіка країни – це "...міцно сплетена мережа ..., де зміни на одному ринку викликають численні зміни на інших ринках" [5, с. 574]. Національна економічна система – це "...сукупність взаємопов'язаних механізмів та інструментів розвитку і функціонування національної економіки. Всі елементи цієї системи знаходяться в певних співвідношеннях один з одним" [9].

Отже, національна економічна система – це складна макроекономічна структура, яка визначається як взаємодія та взаємоузгодженість окремих сегментів ринку (ринку економічних ресурсів, товарів та послуг, грошей та валюти, капіталу, цінних паперів тощо) та окремих їх елементів. Спосіб взаємозв'язку між елементами та компонентами національної економічної системи, внутрішня її організація визначає економічну структуру країни.

Економічна наука розглядає структуру як якісне розчленування і кількісну пропорційність процесів виробництва, тобто відображає внутрішньовиробничі зв'язки та залежності, що виникають під впливом суспільного поділу

праці, рівня розвитку продуктивних сил і системи виробничих відносин [7, с. 406]. Залежно від трактування терміна "структура" можливим є виокремлення таких економічних понять, як: "економічна структура" та "структура національної економіки" (рис. 1).

Рис. 1. Порядок формування змісту економічних термінів "економічна структура" та "структура національної економіки"

За умови визначення структури як способу формування взаємозв'язків між окремими частинами національної економічної системи йдеться про "економічну структуру". Під час визначення структури як взаєморозташування, порядку складових частин національної економіки – про "структуру національної економіки".

Таким чином, "економічна структура", на нашу думку, є ширшим поняттям, ніж "структура національної економіки".

Якщо останнє лише констатує наявну ситуацію в країні, то перше визначає взаємозв'язок та взаємозалежності між окремими компонентами (елементами) структури національної економіки. Розглянемо більш ґрунтовно зміст цих понять. Побудова ефективної моделі національної економічної системи визначає формування елементів ефективної економічної структури. В сучасній економічній літературі відсутні визначення принципів та характерні ознаки ефективної та оптимальної економічної структури країни. Компонування відокремлених економічних термінів у єдиний дасть змогу з'ясувати сутність термінів "ефективна економічна структура" та "оптимальна економічна структура".

Економіка (від грец. *oikonomiks*) в загальноприйнятому розумінні – це народне господарство, що включає галузі матеріального виробництва та невиробничої сфери [9]; це система відносин між людьми, що пов'язані з використанням обмежених економічних ресурсів з метою найбільш повного задоволення потреб суспільства; це сукупність економічних (виробничих) відносин певної суспільно-економічної формації або економічний базис суспільства. Ефективність (результативність) у загальному відображенні – це порівняння витрат із результатами. Це результативність економічної діяльності, економічних програм та заходів, що характеризуються відношенням отриманого економічного ефекту, результату до затрат факторів, ресурсів, що зумовлюють отримання цього результату, досягнення найбільшого обсягу виробництва із застосуванням ресурсів визначеної вартості [9].

Основним критерієм ефективності структури економіки країни є забезпечення ефективного розподілу обмежених економічних ресурсів. Цей розподіл повинен забезпечувати досягнення двох видів ефективності: розпо-

дільчої та виробничої. Розподільча ефективність відображає такий розподіл наявних економічних ресурсів, який забезпечує виробництво тих товарів і послуг, та в такому їх співвідношенні, яке є найбільш бажаним для суспільства. Виробнича ефективність досягається тоді, коли бажані для суспільства товари та послуги виготовляються з мінімальними витратами.

Однчасне досягнення як розподільчої, так і виробничої ефективності забезпечує досягнення максимального споживання обмежених економічних ресурсів країни з максимальним задоволенням потреб суспільства, та з мінімальними виробничими витратами. Отже, стосовно економіки країни економічна ефективність виражається у виробництві максимального обсягу товарів та послуг, порівняно з суспільними витратами всіх економічних ресурсів (матеріальних, людських, фінансових).

Структура (від лат. *structura* – розташування, побудова, порядок) – взаєморозташування і зв'язок складових частин чого-небудь, побудова [2, с. 538]. Це сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечує його цілісність та тождність самому собі, тобто збереження основних властивостей за умови різних зовнішніх та внутрішніх змін [1, с. 47]. Формування системи стійких зв'язків між елементами економічної системи повинно відповідати критеріям "ефективності" та "оптимальності". У цьому випадку необхідно зазначити, що поняття "ефективності" та "оптимальності" істотно відрізняються один від одного. Відмінність полягає в тому, що не всяка оптимальна економічна структура буде ефективною в тих або інших конкретних умовах. Проте за інших однакових умов оптимальність економічної структури – неодмінна ознака ефективного функціонування економічної системи.

Ефективна економічна структура повинна вирішувати дві основні задачі: 1) сприяти виготовленню широкого асортименту товарів та послуг відповідно до виробничих можливостей та споживчих потреб суспільства; 2) забезпечувати високі темпи економічного зростання. Шляхом об'єднання та взаємоузгодження окремих теоретичних понять, можливим є визначення терміна "ефективна економічна структура" в таких варіантах (рис. 2):

- перший варіант – ефективна економічна структура – це порядок формування системи відносин між макроекономічними суб'єктами на основі максимального задоволення потреб суспільства за умови досягнення виробничої та розподільчої ефективності використання обмежених економічних ресурсів країни;
- другий варіант – ефективна економічна структура – це формування сукупності суспільно-економічних формацій або економічного базису суспільства з метою збільшення обсягів виробництва, порівняно з суспільними витратами всіх видів економічних ресурсів (матеріальних, людських, фінансових).

Розглянемо характерні ознаки "ефективної економічної структури":

1. Забезпечує споживання обмежених економічних ресурсів із досягненням максимального економічного ефекту з мінімальними їх затратами.
2. Її результатом є забезпечення довготривалого економічного розвитку та розширеного відтворення (частина доданої вартості використовується на додатковий та змінний капітал).

3. Формування елементів ефективної структури економіки країни забезпечує зростання основних її параметрів, порівняно з попередніми тенденціями розвитку.
4. Забезпечує зростання продуктивності праці та, на цій основі, зростання результатів суспільного виробництва.
5. Має ознаки системи, тобто передбачає комплексний підхід щодо визначення мети, засобів та результатів формування елементів структури економіки країни.
6. Є результатом взаємоузгоджених дій всіх макроекономічних суб'єктів та потребує зовнішнього регуляторного впливу, тобто не може забезпечуватися лише механізмами ринкової саморегуляції.

Рис. 2. Схема узгодження понять, внаслідок аналізу і синтезу яких було виведено поняття "ефективної економічної структури"

Під час трактування змісту терміна "ефективність" досить часто його визначають як "...здатність приносити ефект, спричиняти дію" [9]. Що може визначатися як ефект від формування ефективної економіки країни?

Серед показників, що визначають ефективність економічної структури, можна виділити такі: ступінь задоволення індивідуальних і суспільних потреб; зростання обсягів валового внутрішнього продукту країни; збільшення прибутковості та рентабельності суб'єктів економічної активності. Основним показником ефективності економічної структури в макроекономічному аспекті є темпи економічного зростання. Найбільш логічним було б визначення загальноприйнятих ознак економічного зростання:

- це "...збільшення або реального обсягу продукції (валового національного продукту), або реального обсягу продукції на душу населення" [5, с. 380];

- це зростання в країні "...за чисельністю населення; загальними масштабами виробництва і зайнятості; за реальним національним продуктом; за рівнем життя типової родини; за кількістю вільного часу після роботи; за ступенем полегшення важкої стомлюючої праці" [8, с. 298];
- це "...постійне збільшення реального обсягу виробництва, яке супроводжується покращенням економічної, технологічної і соціальної характеристик суспільства" [3, с. 834];
- це "...регулярне, стійке розширення масштабів діяльності даної господарської системи, яка виявляється у збільшенні розмірів застосовуваної суспільної праці і виробленого продукту – товарів і послуг" [6, с. 297];
- це "...означає кількісну і якісну зміну результатів виробництва і його факторів (їх продуктивності) [4, с. 157].

Застосування подібних принципів визначення ефекту від формування "ефективної економічної структури" забезпечує виділення матеріально-речового її змісту. Матеріально-речовий ефект від формування "ефективної економічної структури" розкриває її взаємозв'язок з розвитком продуктивних сил, що забезпечує збільшення основних макроекономічних показників, зростання суспільної продуктивності праці. Подібний підхід, на нашу думку, є недостатнім.

Важливим є виділення і суспільно-соціального ефекту, який може визначитися: зростанням ступеня свободи безпосередніх виробників; збільшенням рівня інвестицій в людські ресурси; зменшенням рівня бідності та нерівномірності розподілу доходів між окремими верствами населення; зростанням очікуваної тривалості життя; досягненням покращення стану природного довкілля. Одночасне досягнення як матеріально-речового, так і суспільно-соціального ефектів визначає сформовану економічну структуру як дійсно ефективну. Для розвитку поняття структури далі з'ясуємо сутність "оптимальної економічної структури".

Трактування "оптимальності" в економічній літературі зводиться до визначення найкращого варіанта економічної поведінки, економічних дій. "Оптимальний" визначається як найкращий, найбільш сприятливий, такий, що найбільше відповідає певним умовам та задачам [9]. Критерієм оптимальності визначається досягнення "Оптимуму Парето", тобто формулювання максимального добробуту, що було виведено В. Парето в "Підручнику політичної економії" (1906 р.).

"Оптимум Парето" визначається як положення, за якого неможливо покращити стан одного індивідуума шляхом трансформації товарів та послуг у процесі виробництва або обміну без погіршення стану іншого індивідуума. Рух у напрямі оптимуму є можливим лише за такого розподілу ресурсів, що забезпечує покращення благоустрою меншою мірою однієї людини. Отже, цей принцип визначає досягнення індивідуального оптимуму, без визначення єдиного суспільного оптимуму. Формування термінологічного змісту "оптимальної економічної структури" запропоновано на рис. 3.

Характерні ознаки "оптимальної економічної структури":

1. Забезпечує формування елементів економіки країни, що відповідають умовам виготовлення такого переліку товарів та послуг, який збігається з

дією принципу оптимальності (забезпечує одночасно і виробничу, і розподільчу ефективність).

2. Її результатом є забезпечення довгострокового економічного зростання за умови узгодження темпів використання економічних ресурсів зі швидкістю їх оновлення.
3. Формування елементів оптимальної економічної структури забезпечує перехід економічної системи до вищого (оптимального) якісного стану, коли її параметри є вищими, порівняно з базовим (нормативними, потенційними).
4. Забезпечує зростання не тільки продуктивності праці, а й максимальне використання результатів науково-технічного прогресу, спеціалізації країни в світовому поділі праці, інтеграційних процесів, зменшення частки невідтворювальних ресурсів та мінімізація шкідливого впливу на довкілля.

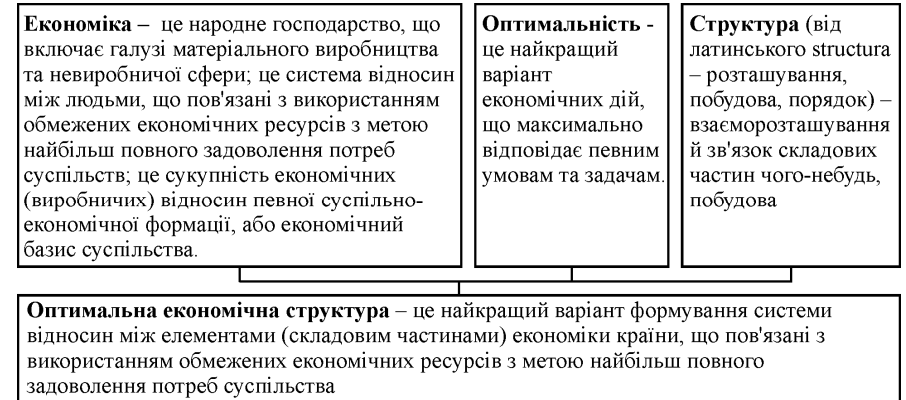

Рис. 3. Схема узгодження понять, внаслідок аналізу і синтезу яких було виведено поняття "оптимальної економічної структури"

Висновки. Оскільки поступальний (довгостроковий) розвиток економіки є можливим тільки в разі забезпечення суворої, оптимальної узгодженості основних макроекономічних та соціальних пропорцій з врахуванням основних економічних законів, то проблема підтримання і забезпечення оптимальності структури економіки є центральною проблемою як теорії, так і практики державного регулювання економіки, а отже, однією з важливих цілей та форм механізму державного регулювання національної економіки.

Література

1. Артемова Л.В. Инвестиции и инновации / Л.В. Артемова // Словарь-справочник от А до Я, 1998. – 658 с.
2. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни, поняття, персоналії / В.С. Іфтемічук, В.А. Григор'єва, М.І. Маніліч, Г.Д. Шута / за наук. ред. Г.І. Башнянина і В.С. Іфтемічука. – К. : Вид-во "Магнолія плюс", 2004. – 688 с.
3. Экономическая энциклопедия / под ред. Л.И. Абалкина. – М. : Изд-во "Экономика", 1999. – 1126 с.

4. Лаффер А. Феномен всемирной инфляции / А. Лаффер, Д. Мейсельман. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.ek-lit.agava.ru/books.htm>.
5. Макконнелл К.Р. Экономика: принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. : пер. с англ. – Изд. 11-ое, [перераб. и доп.]. – К. : Вид-во "Хагар-Демос", 1993. – 785 с.
6. Панчишин С. Макроекономіка : навч. посібн. / С. Панчишин. – К. : Вид-во "Либідь", 2001. – 616 с.
7. Перехідна економіка : підручник / В.М. Геєць, Є.Г. Панченко, Е.М. Ліанова та ін. / за ред. В.М. Геєця. – К. : Вид-во "Вища шк.", 2003. – 591 с.
8. Ринкова економіка: теоретико-практичні проблеми становлення в Україні / за ред. проф. Г.І. Башнянина. – К. : Вид-во ІСДО, 1996. – 382 с.
9. Словник економічних термінів. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.job-portal.com.ua>.

Скирка Н.Я. Особенности исследования структуры национальной экономики

Исследована суть экономической структуры. Расширено содержание понятия экономической структуры, с определением "оптимального" и "эффективного" его типов. Определены основные показатели, определяющие эффективность экономической структуры. Сделан вывод, что содержание "оптимальной экономической структуры" определен в работе как лучший вариант формирования системы отношений между элементами (составными частями) экономики, связанными с использованием ограниченных экономических ресурсов с целью наиболее полного удовлетворения потребностей общества.

Ключевые слова: экономическая система, структура, национальная экономика, эффективность.

Skirka N.Ya. A structure's study of national economy

The essence of economic structure is examined. The meaning of economic structure is expanded and the "optimal" and "efficient" its types are definite. The main parameters that determine the effectiveness of economic structure are presented. The content of "optimal economic structure" is defined as the best for formation the relationships between elements (components) of the economy. They associate with using of scarce economic resources to pleasure public needs.

Keywords: economic system, structure, national economy, efficiency.

УДК 657.[421+6]:33

Доц. О.М. Чабанюк, канд. екон. наук;
магістр Т.В. Козел – Львівська КА

**ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
ЯК ОБ'ЄКТА ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ**

Розглянуто економічний зміст основних засобів, а також розкрито поняття основні засоби та основні фонди. Виокремлено об'єкти, критерії визнання, джерела надходження та вибуття основних засобів. Також узагальнено контроль за ефективним використанням, основні завдання ревізії операцій з основними засобами, умови успішного функціонування підприємства.

Ключові слова: основні засоби, облік, контроль.

Вступ. Серед проблем, висунутих практикою переходу до ринкової економіки, особливої актуальності набувають облік основних засобів і їх відображення в бухгалтерському балансі, а також облік їх вибуття.

Ринкові відносини обумовлюють об'єктивну необхідність підвищення ролі бухгалтерського обліку в управлінні підприємством. Для прийняття опе-

ративних і тактичних рішень щодо управління підприємством в умовах постійно мінливої ринкової кон'юнктури і конкуренції товаровиробників необхідна своєчасна достовірна й аналітична інформація.

Особливе місце в системі бухгалтерського обліку займають питання, пов'язані із станом основних засобів. Це пояснюється тим, що вони у своїй сукупності утворюють виробничо-технічну базу і визначають виробничу мету господарства.

Постановка задачі. На основі вивчення та аналізу літературних джерел обґрунтувати необхідність та методика обліку створення основних засобів на підприємстві, функції, напрямки використання основних засобів та розкрити відображення їх у бухгалтерському обліку згідно із чинним законодавством.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб здійснювати виробничу діяльність, підприємствам потрібні основні засоби або, інакше кажучи, засоби праці. Від предметів праці вони відрізняються тим, що беруть участь у процесі виробництва, зберігають при цьому свою натуральну форму, поступово зношуються і частинами переносять свою вартість на виготовлену продукцію або виконану роботу. Під впливом засобів праці предмети праці змінюють свої фізико-хімічні властивості, а тому перетворюються на кінцеву готову продукцію. До засобів праці належать машини, обладнання, інструменти тощо, тобто основні засоби підприємства.

В економічній літературі часто трапляється ототожнення понять "основні засоби", "основні фонди". Під фондами, як відомо, розуміють джерела утворення господарських засобів підприємства, якими є статутний капітал, резервний капітал, прибуток та інші джерела, що відображаються в пасиві балансу. Стосовно основних засобів більш правильно застосовувати поняття "засоби", бо саме вони становлять частину активів підприємства.

За економічною природою засоби праці виступають у вигляді основних засобів тільки в процесі продуктивного використання. Об'єкти, які придбані з метою подальшої реалізації, належать до товарів, а не до основних засобів. У бухгалтерському обліку засоби праці виділено в окремий об'єкт обліку, що має назву "основні засоби підприємства".

Згідно П(С)БО 7 "Основні засоби" – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або поставки товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [5].

Згідно з Податковим Кодексом України, основні засоби – матеріальні активи, зокрема запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 грн, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких